

Murabahada Hukuki İlişkiler

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba ÇİFTÇİ*

Öz

Katılım bankalarının müşterilerine sağladığı ürünlerinden biri murabahadır. Murabaha, müşterinin talep ettiği bir malın alış fiyatı veya maliyetinin üzerine kâr eklenerek vadeli olarak müşteriye satılmasıdır. Böylelikle, faiz söz konusu olmaksızın, satış sözleşmelerine kredi fonksiyonu kazandırılarak müşteri finanse edilebilmekte ve talep ettiği malı satın alabilmektedir. Murabaha işlemi üç taraflıdır. Bunlardan ilki murabaha işlemi ile müşterisine finansmanı sağlayacak kredi kuruluşu olan katılım bankası, ikincisi katılım bankasının müşterisi, üçüncüsü ise müşterinin talep ettiği malın satın alınacağı satıcıdır. Murabaha işlemi, içerisinde birçok hukuki ilişkiyi barındırmaktadır. Temelinde, katılım bankası ile müşterisi arasında akdedilen murabaha sözleşmesi yer almaktadır. Murabaha işlemi dahilinde ayrıca kredi sözleşmesi, satış vaadi sözleşmesi, satış sözleşmeleri; duruma göre vekâlet sözleşmesi, ikale sözleşmesi ve sigorta sözleşmesi yer almaktadır. Süreç müşterinin katılım bankasından finansman talebinde bulunması ile başlamaktadır. Çalışmada bu hukuki süreç içerisindeki hukuki ilişkiler ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler

Finansman • İslam Hukuku • Katılım Bankası • Kredi • Murabaha

* Dr. Öğr. Üyesi. Selçuk Üniversitesi, Özel Hukuk Bölümü, Ticaret Hukuku Ana Bilim Dalı, Konya, Türkiye | Asst. Prof., Selçuk University, Faculty of Law, Department of Private Law, Commercial Law Department, Konya, Türkiye.

✉ tugba.ciftci@selcuk.edu.tr • ORCID 0000-0003-2607-9127

✎ **Atf Şekli** | Cite As: ÇİFTÇİ Tuğba, 'Murabahada Hukuki İlişkiler', SÜHFD, C. 31, S. 4, 2023, s. 1805-1840.

✎ **İntihal** | Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

✎ Bu eser Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. | This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Legal Relationships in Murabahah

Abstract

One of the products that participation banks provide to their customers is murabahah. Murabahah involves the sale of a good to the customer, which is requested by the customer, on a term basis by adding profit to the purchase price or the cost. Thus, the customer is financed by adding a credit function to the sales contracts without any interest and can buy this good. A murabahah transaction is tripartite. The first party is the participation bank, which is the credit institution that provides financing to its customer through the murabahah transaction. The second party is the customer of the participation bank, and the third party is the seller to whom the requested goods will be purchased. The transaction of murabahah involves several legal relationships. Its basis is murabahah contract which is concluded between the participation bank and its customer. There are also contracts within the transaction of murabahah: A loan contract, a preliminary contract for sale, sales contracts; a contract of mandate, a mutual rescission agreement, and an insurance contract as needed. The process begins with the customer's request for financing from the participation bank. In this study, the legal relationships within this legal process will be discussed.

Keywords

Credit • Financing • Islamic Law • Murabahah • Participation Bank

Giriş

“Murabaha” kavramı, sözlükte “*artma, kâr ticari kazanç*” anlamına gelen “*ribh*” kökünden türemiştir¹. Türk Dil Kurumunca, “*bir malı üzerine kâr koyarak satma*”² olarak tanımlanmıştır.

Murabaha hususunda katılım bankacılığı özelinde, daha ayrıntılı olarak yapılan tanımlar mevcuttur: Murabaha, Faizsiz Finans Sözlüğü’nde³, “*Bir malın maliyetinin müşteriye bildirilmesini takiben maliyetin üzerine kâr eklenerek satılması*” şeklinde tanımlanmış, ayrıca

¹ KAZANCI, Fatih, “Katılım Bankacılığı İhracat Finansmanında Murabaha Yöntemi Uygulamaları”, Journal of Islamic Economics and Finance (İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi), C. 7, S. 1, Y. 2021, s. 181.

² Bakınız <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 25.06.2023).

³ <https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Faizsiz-Finans-Sozlugu-revised.pdf> (Erişim Tarihi: 25.06.2023).

“finansal alım satım” olarak belirtilmiştir. “TKBB Katılım Finansı Standartları”ndan “Murâbaha Standardı” uyarınca (m. 1)⁴, aynı yönde “bir malın alış fiyatının veya maliyetinin müşteriye belirtilmesi suretiyle üzerine belirli bir kâr konularak peşin veya vadeli olarak satılmasıdır”. Standartta katılım bankacılığı uygulamaları açısından murabaha; “müşterinin talimatı ve satın alma vaadi ile bir malın katılım bankası tarafından ilk satıcıdan genellikle peşin alınıp alış fiyatı veya maliyetinin üzerine belirli bir kâr ilave edilerek nihaî müşteriye vadeli olarak satılmasından oluşan bir işlem seti” olarak ifade edilmiştir (Standart m. 1)⁵. Bu açıklamalar ışığında; murabaha özünde, murabahanın konusunu teşkil eden, müşterinin talep ettiği malın katılım bankasınca satıcısından satın almasını ve alış fiyatı veya maliyetine kâr eklenerek müşteriye vadeli olarak satılmasını barındırmaktadır.

Murabaha dahilinde ileride ayrıntılı olarak anlatılacak olan satış sözleşmeleri söz konusudur; murabahada bu sözleşmeler, İslami kurallar çerçevesinde fon kullandırma amacıyla finans modeline dönüştürülmektedir⁶. Katılım bankaları böylelikle hem bireysel hem de

⁴ TKBB Katılım Finansı Standartları, Standart No: 3, Yayın Tarihi: 06.05.2021 (<https://tkbbdanismakurulu.org.tr/uploads/standartlar/ac2e3876713408175ef81c949f8bacdf.pdf> (Erişim Tarihi: 16.08.2023) (Anılış: Standart).

⁵ Bu işlem günümüzde “finansal murâbaha”, “banka murâbahası”, “çağdaş murâbaha” veya “satın alma vaadinde bulunana murâbahalı satış” olarak da adlandırılmaktadır (Standart m. 1).

Murabaha, Standart m. 1 gerekçesinde, “klasik murabaha-finansal murabaha” şeklinde bir ayrıma tabi tutularak açıklanmıştır. Gerekçede klasik kaynaklarda murabaha denildiğinde daha çok, günümüzdeki anlamıyla murabahaya bazı açılardan benzeyen, ama ondan farklı yönleri de haiz özel bir satım akdinin kastedildiği, çağdaş literatürde bu iki işlemi birbirinden ayırt etmek amacıyla, klasik fıkıh kitaplarında yaygın olarak kullanılan murabaha için “klasik murabaha, fikhî murabaha/basit murabaha”, bu standardın konusu olan murabaha için ise “finansal murabaha, çağdaş murabaha” gibi isimler kullanıldığı belirtilmiştir. Klasik murabaha, “bir malın alış fiyatı veya maliyetinin müşteriye belirtilmesi suretiyle üzerine belirli bir kâr konularak peşin veya vadeli olarak satılması” olup bu işlemde satıcı ve müşterinin taraf olduğu tek bir satım sözleşmesi mevcuttur. Finansal murabaha ise, “müşterinin talimatı ve satın alma vaadi ile bir malın katılım bankası tarafından satıcıdan genellikle peşin alınıp üzerine belirli bir kâr ilave edilerek müşteriye vadeli olarak satılmasıdır” (Standart m. 1 gerekçesi).

⁶ **BAFRA**, Erdem, Katılım Bankacılığı Uygulamasında İslami Bankacılık Sözleşmelerinin Temelleri, 1. Baskı, Ankara 2015, s. 81-82.

kurumsal müşterilere finansal destek olarak hizmet sağlamaktadır⁷. Konvansiyonel bankaların bireysel müşterilere sunduğu kredi kartı, araç finansmanı, konut finansmanı, tarla finansmanı, iş yeri finansmanı gibi ürünler, katılım bankalarında murabaha ile sağlanmaktadır⁸. Murabaha esaslı finansal faaliyetler, “fiyat yükseltme (mark-up)”, “maliyet ilavesiyle finansman (cost plus financing)”, “üretim destek programı (production support program)”, “kısa dönem finansmanı (short-term financing)” “sipariş üzerine kârlı satım (profitable sale on order)” gibi adlar altında uygulanmaktadır⁹.

Murabaha, katılım bankalarındaki diğer fon kullandırma yöntemlerine göre müşteriler tarafından sıklıkla tercih edilmektedir¹⁰. Murabaha, İslami kurallar ekseninde işlemekte olup faizden çekinen kişilere dini inançlarına uygun yaşamalarına yönelik yarar sağlamaktadır. Bunun yanı sıra murabahada araştırma ve işletme masraflarına ilişkin olarak işlem maliyeti, birçok işlem türüne göre daha düşüktür¹¹. Yine genelde uzun yıllar sürmeyen bir işlem olması, hızlı para akışı sağlaması, yapısı gereği ve katılım bankası tarafından alınan tedbirlerle taraflara daha az risk yüklemesi gibi hususlar murabahanın tercih edilme nedenlerindedir¹². Ancak kanaatimizce faizli bankacılık ile sağlanan finansman (faizli kredi) ile murabaha arasında, müşteri tarafından talep edilen mala ilişkin finansmanın sağlanması yönünden çok belirgin bir fark bulunmamaktadır: Murabahada var olan alım-satımlar sadece İslami kurallar çerçevesinde vardır; gerçekte katılım

⁷ KARAKAHYA, Bestami/ÇELİK, Süleyman, Katılım Bankacılığı, KAYA, Ferudun (Editör), 2. Baskı, İstanbul 2021, s. 68; CEBECİ, İsmail, 40 Soruda Murâbaha, 1. Baskı, İstanbul 2021, s. 48.

Kurumsal finansman desteği, çoğunlukla murabaha ile gerçekleşmektedir (ALICI, Yaşar, Bankacılık Kanunu Şerhi C. 1, 2. Baskı, İstanbul 2017, s. 807, dipnot 175).

⁸ KARAKAHYA/ÇELİK, s. 68.

⁹ VURUCU, Mehmet/ARI, Mustafa Ufuk, Güncel Gelişmeler Işığında Bankacılıkta Kredi Bilgisi Bireysel, Kobi, Ticari, Kurumsal, Yatırım Bankacılığı, Katılım Bankacılığı, Leasing ve Faktoring, 1. Baskı, Ankara 2017, s. 280-281; <https://www.ziraatkatilim.com.tr/bizi-taniyin/katilim-bankaciligini-taniyin/katilim-bankaciligini-urunleri> (Erişim Tarihi: 25.06.2023).

¹⁰ Bakınız <https://veripetegi.tkbb.org.tr/?tr> (Erişim Tarihi: 02.12.2023).

¹¹ CEBECİ, 40 Soruda Murâbaha, s. 52.

¹² CEBECİ, 40 Soruda Murâbaha, s. 52.

bankasının sağladığı finansman desteği ile müşterinin malı satıcıdan satın alma durumu söz konusudur.

Murabaha, hukuk sistemimizde ilk kez “Özel Finans Kurumlarının Kurulması Hakkında 83/7506 Sayılı Kararname eki Karara İlişkin Tebliğ¹³” de yer almıştır¹⁴. Burada murabaha işlemi, “üretim desteği sağlanması” olarak görülmektedir. Üretim desteğinin sağlanması, “işletmeleri için gayrimenkul, ham ve yarı mamul maddeler ile teçhizat ve makine temini amacıyla başvuranlara gerekli madde, teçhizat ve gayrimenkulleri üçüncü şahıslardan peşin satın alınıp, vadeli satması” şeklinde açıklanmıştır¹⁵. Yine aynı madde hükmüne göre, özel finans kurumunun satın alma ve satış sözleşmesini sözleşme serbestisi dahilinde aynı anda tamamlaması gerekmektedir (Mezkûr Tebliğ m. 20/b; alım satım akdi için ayrıca bakınız Mezkûr Tebliğ m. 2/j). Bu Tebliğ, “Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik¹⁶” ile hükümsüz hale getirilmiştir (Mezkûr Yönetmelik m. 43/b). Bu Yönetmelik uyarınca özel finans kurumları, topladıkları fonları; “üretim desteği, bireysel finansman desteği, kâr-zarar ortaklığı yatırımı, finansal kiralama ve mal karşılığı vesaikin alımı-satımı” yöntemleri ile kullanabilirler (m. 21)¹⁷. Bu Yönetmelik,

¹³ RG, 25.02.1984, S. 18323.

¹⁴ Ayrıca bakınız MAĞDEN, Zehra İlgün, Katılım Bankalarınca Sağlanan Finansman Desteği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2018, s. 78.

Bu Tebliğ kapsamında, blokaj dışı kalan fonlar, gerçek ve tüzel kişilere; “üretim desteği sağlanması, kâr ve zarara katılma yöntemi ile fon kullandırma, kira akdi (leasing), mal karşılığı olan vesaikin alım-satımı yoluyla fon kullandırma” olarak kullanılmaktadır (m. 20/b).

¹⁵ Üretim desteği sağlanması yolu ile fon kullandırılması, o süreçte özel finans kurumlarının en çok uyguladıkları faaliyet türüdür. Burada özel finans kurumları tarafından, talep edilen eşyanın satıcısından peşin olarak satın alınması ve talepte bulunan kişiye vadeli -taksitli- olarak satışı söz konusudur (BATTAL, Ahmet, Bankalarla Karşılaştırılmalı Olarak Hukukî Yönden Özel Finans Kurumları, Ankara 1999, s. 200).

¹⁶ RG, 20.09.2001, S. 24529.

¹⁷ Buradaki üretim desteği şu şekilde ifade edilmiştir: “Özel finans kurumu ile fonu kullanacak işletme arasında akdedilecek sözleşme dahilinde, işletmenin ihtiyaç duyduğu gayrimenkulün, makine ve teçhizatın, ham veya yarı mamul maddenin peşin bedelinin özel finans kurumunca işletme adına satıcıya ödenmesi ve işletmenin vadeli olarak borçlandırılması işlemi olarak tanımlanmıştır. Bu yöntemle kullanılacak fonlar karşılığında teminat alınması, satıcı ve fonu kullanacak işletme arasındaki satış

“Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik”¹⁸ ile yürürlükten kaldırılmıştır (Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik m. 20). Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik uyarınca murabaha, katılım bankalarının fon kullandırma yöntemlerinden, “finansman sağlama amacıyla müşterinin ihtiyaç duyduğu her türlü maddi ve gayri maddi mallar ile hakların, bedeli satıcıya ödenerek tedarik edilmesi işlemi” olarak tanımlanmış olan “satım yöntemleri” arasında belirtilmiş olup “kâr beyanı ile satım” olarak da ifade edilmiştir (Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik m. 19/1-a). Bu Yönetmelik ise, “Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik”¹⁹ ²⁰ (m. 18/1) ile yürürlükten kaldırılmıştır; murabaha bu Yönetmelikte de satım yöntemleri arasında belirtilmiş ve kâr beyanı ile satım olarak ifade edilmiştir (m. 16/1-a).

Murabahaya özgü başka düzenlemeler de söz konusudur. Bunlardan ilki, önceden ifade edilen Murâbaha Standardı’dır²¹. Ayrıca Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) Danışma Kurulunun internet sitesinde “Kâr Beyanı ile Satım (Murabaha) Sözleşmesi”²² yayınlanmıştır²³.

---

sözleşmesinin ve malın peşin satış bedelinin ödenmesine ilişkin belge suretinin özel finans kurumunca muhafazası zorunludur” (m. 21/a). Burada ayrıca “bireysel finansman desteği” ele alınmış olup “ticari işlerin finansmanında kullanılmamak kaydıyla, bireysel ihtiyaçlar için, gerçek kişi alıcıların doğrudan satıcılardan aldıkları mal veya hizmet bedelinin, özel finans kurumu tarafından alıcı adına satıcıya ödenmesi karşılığında, alıcının borçlandırılması işlemi” olarak tanımlanmıştır (m. 21-b).

¹⁸ RG, 01.11.2006, S. 26333.

¹⁹ RG, 21.12.2023, S. 32406.

²⁰ Bu Yönetmelik’in yürürlük tarihi için bakınız Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik m. 19.

²¹ Bu Standart, katılım bankacılığı kapsamındaki murabaha işleminin mahiyetini ve işlem esnasında gözetilmesi gereken fikhî hükümleri içerir (Standart, s. 3).

²² <https://tkbbdanismakurulu.org.tr/uploads/standartlar/2b0e6805833171639d4c96a92460cd64.pdf> (Erişim Tarihi: 16.08.2023) (Anılış: Sözleşme).

²³ Bu Sözleşme’nin kapsamı “Banka tarafından Müşteri’ye tahsis edilmiş ve edilecek, kullanılmış ve kullanılacak Murabaha finansmanlarına işbu Sözleşme hükümleri, Sözleşme’ de hüküm bulunmaması halinde, Genel Kredi Sözleşmesi ile Murabaha işlemlerini kapsayan diğer sözleşmeler, katılım bankacılığı ilke ve standartları, ilgili bankacılık teamülleri ve mevzuat hükümleri uygulanır.” şeklinde ifade edilmiştir (Sözleşme m. 2).

Çalışmanın konusu, murabaha işlemi dahilinde yer alan hukuki ilişkilerdir²⁴. Murabaha süreci, müşterinin katılım bankasından finansman talebi ile başlamaktadır. Katılım bankası ile müşteri arasında murabaha sözleşmesi, satış vaadi sözleşmesi ve kredi sözleşmesi akdedilmektedir. Katılım bankası müşterisinin murabaha ile talep ettiği mal vekili aracılığı ile satın alacaksa, vekâlet sözleşmesi söz konusu olacaktır. Gerekirse ikale sözleşmesi ve tercih edilmesi durumunda sigorta sözleşmesi de murabaha sürecinde akdedilebilmektedir.

I. Müşterinin Katılım Bankasından Finansman Talebi

Murabaha süreci, müşterinin murabaha işlemi ile finansman talebi hususunda katılım bankası ile görüşmesiyle başlar. Müşteri talep ettiği malın katılım bankası tarafından satın alınıp kendisine satılmasını sağlayacak olan murabaha işlemine ilişkin talebini katılım bankasına, bankanın belirlediği şekilde beyan eder. Bu durum Sözleşme m. 4.1'de *"Müşteri, Murabaha finansmanı ile almak istediği Mal'ı ve Satıcı'yı belirleyerek, bankanın belirlediği şekilde Banka'dan talepte bulunur. Müşteri Murabaha konusu Mal'ı almayı, beyan ve vaat eder."* şeklinde gösterilmiştir. Müşteri, talepte bulunurken; murabaha konusu mal ve satıcıyı belirleyecektir. Müşteri, satın almak istediği malın satıcısı olamaz (Standart m. 2.2.3).

Müşteri; satın almak istediği mal, malın alınacağı satıcı, talep edilen finansman tutarı, satıcıya yapılacak ödeme hususlarına ilişkin bilgileri de içeren talep formunu doldurup bankaya verir. Süreç katılım bankasının müşteri tarafından verilen bilgilerin doğruluğunu, müşterinin sağladığı teminatları, malın niteliğini, malı alıp satma hususunda kanuni engellerin var olup olmadığını ve müşterinin bankaya yapacağı ödeme hususunda ekonomik gücünü incelemesi ile devam eder²⁵.

²⁴ Çalışma, murabahadaki hukuki ilişkileri genel olarak belirtmekle sınırlıdır; zira içerdiği hukuki ilişkiler sayıca fazladır.

²⁵ **SAMİREH**, Mohamed Ahmed, Murabaha'nın Katılım Bankalarının Finansal Gelişimi Üzerine Etkisi (Karşılaştırmalı Bir Analiz), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2020, s. 34-35.

Katılım bankasının muvazaanın var olup olmadığı ile ilgili araştırması gereken bazı hususlar, Standart dahilinde özel olarak düzenlenmiştir: Murabaha, hâkim ortakları aynı olan tüzel kişiler arasında ise; katılım bankasının işlemde muvazaa olmadığını araştırıp tespit etme yükümlülüğü bulunmaktadır (Standart m. 2.2.3). Ayrıca katılım bankası, satıcı ile müşterinin arasında evlilik, hısımlık, akrabalık, ortaklık vb. yakın ilişkinin mevcut olduğu durumlarda, bu satışın muvazaalı olmadığını araştırıp belirlemelidir (Standart m. 2.2.4).

II. Murahaba İşleminde Sözleşmeler

A. Katılım Bankası ile Müşteri Arasında Satın Alma Vaadi Sözleşmesi

Murabaha, katılım bankasının müşterisinin talimatından sonra satın alma vaadi ile devam etmekte ve murabaha işlem süreci, iki satış sözleşmesiyle tamamlanmaktadır (Standart m. 1 gerekçesi). Murabaha açısından vaat, müşterinin muayyen veya nitelikleri belirli olan bir malı katılım bankasının satın alması neticesinde ondan satın alacağını belirten sözlü ya da yazılı beyanıdır (Standart m. 2.3.1). Müşteri ile katılım bankası arasında, bu kapsamda satın alma vaadi sözleşmesi imzalanır; bu sözleşme sipariş edilen mala ilişkin bilgileri, malın maliyetini ve bankaya verilecek olan kâr oranını içermelidir²⁶.

Vaatte, bunun tarafları bağlayan bir sözleşme olarak anlaşılabilceği ifadeler yer almamalıdır (Standart m. 2.3.1)²⁷. Standart m. 2.3'ün gerekçesi, akit ile akit vadinin birbirlerinden farklı olduğunu belirtmiştir. Buna göre akit vaadi, ileride akit yapmaya hazır olduğunu bildirmekten ibaret olup vaat eden taraf, vadinin gereğini yapmadığında vadedinden dönmüş sayılır. Gerekçede, böyle bir davranışın ahlaken kabul edilebilir olmadığı, bununla birlikte yerine getirilmeyen bir vaade ifa edilmeyen akit sonuçları bağlanamayacağı; vaade akit sonuçları bağlandığında, bu iki işlem arasında fark

²⁶ KAZANCI, s. 183.

²⁷ Standart m. 2.3 gerekçesi uyarınca, vadin müşteri ve katılım bankası için de bağlayıcı şekilde düzenlenmesi ile işlem akit mahiyetine bürünmektedir. Bu şekilde katılım bankasının o malı müşteriye satması, bankanın mülkiyetinde olmayan bir malı satması haline yol açmaktadır. Bu hâl, gerekçede caiz görülmemiştir.

kalmayacağı ve bunun da ilgili fikhî kurullarla bağdaşmayacağı ifade edilmiştir.

Vaat ile daha sonra sözleşmeyi kurma borcu ortaya çıkmaz (Standart m. 2.3.1). Müşterinin satın almayı vadettiği malı satın alma zorunluluğu söz konusu olmamakla birlikte malı satın almaktan vazgeçen müşterinin, katılım bankasının bu sebeple uğramış olduğu fiilî zararların tamamını giderme yükümlülüğü bulunmaktadır (Standart m. 2.3.2)²⁸. Bu yönde Sözleşme’de de hüküm mevcuttur: “Müşteri Murabaha konusu Mal’ı almayı, beyan ve vaat eder. Müşteri, talebi üzerine Banka’nın tahsis ettiği Murabaha Finansmanını kullanmaktan ve Malı almaktan tek taraflı iradesi ile vazgeçer veya finansman koşullarını yerine getirmez ise, dosyalama, ekspertiz masrafları dahil Banka’nın tüm masraflarını ve bu sebeple uğradığı bilcümle fiili zararlarını nakden ve defaten ödemeyi kabul ve beyan eder.” (Sözleşme m. 4.1). Bu amaca yönelik, vadin güvencesi olarak katılım bankasının talebine bağlı “güvence bedeli” getirilmiştir (Sözleşme m. 4.2; Standart m. 2.9.2). Katılım bankasının murabaha yapmaktan vazgeçmesi halinde uğrayacağı fiili zararı bu güvence bedelinden resen tahsil etme hak ve yetkisi mevcuttur; bunun için herhangi bir ihbara ve ihtara gerek yoktur (Sözleşme m. 4.2).

B. Katılım Bankası ile Müşteri Arasında Kredi Sözleşmesi

Katılım bankalarınca sağlanan murabaha işlemi kapsamında, katılım bankasının, müşterinin talep ettiği malı satın alabilmesi için sağlayacağı finansman talebine ilişkin kredi sözleşmesi de yer almaktadır. Kredi, bankanın yapacağı değerlendirme neticesinde talepte bulunan kişilere belirli limitler çerçevesinde sağladığı nakit veya nakit dışı kullanım hakkıdır²⁹. Krediyile mal, hizmet veya satın alma gücü, geri ödenmek vaadiyle sağlanabilmektedir³⁰.

²⁸ Burada ifade edilen “fiilî zarar”dan ne anlaşılması gerektiği, Standart m. 2.3 gerekçesinde açıklanmıştır. Buna göre fiilî zarar, “uyulacağı ve yerine getirileceğine inanılan/güvenilen bir vadin yerine getirilmemesi yüzünden uğranılan gerçek zararlar ile kamusal yükümlülükler, iletişim, yol, noter giderleri, satıcıya ödenen cezaî şart, tazminat, kapora, iadeden kaynaklanan masraflar, dava masrafları vb. kalemlerden oluşabilecek fer’î zararlar”dır.

²⁹ VURUCU/ARI, s. 21.

³⁰ TAKAN, Mehmet/ACAR, Melek, Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem, 8. , Ankara 2018, s. 141.

Murabahanın kredi işlemi olmadığı, satış işlemi olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır³¹. Aslında TKBB'nin Katılım Sözlüğü'nde de, "sermaye sağlayan finansal kurum kredi vermek yerine müşterinin almak istediği bir ürünü ya da varlığı üçüncü bir taraftan satın alıp maliyetin üzerine kâr ekleyerek müşteriye sattığı bir sözleşme türü" olduğu belirtilmiştir³². Buradan murabahanın kredi olmadığı sonucu çıkarılabilir. Ancak katılım bankası ile müşteri arasında, bankanın sağladığı finansmana ilişkin hukuki bağı sağlayan, murabaha sözleşmesi dışında kredi sözleşmesi söz konusudur³³. Murabaha, Bankacılık Kanunu uyarınca kredi sayılmaktadır (Bankacılık Kanunu³⁴ m. 48/2)³⁵. Ayrıca kredi verme işlemleri, katılım bankalarının gerçekleştirebilecekleri faaliyetlerdendir (BK m. 4).

Kredi sözleşmesi, katılım bankası ile bankadan murabaha yolu ile finansman talep eden müşteri arasında akdedilmektedir. Bu kapsamda akdedilecek sözleşmeler, murabaha ile sağlanmak istenen finansmanın türüne ilişkin olarak değişiklik göstermektedir.

Murabahaya özgü olarak, kredi sözleşmesinin şekli özel olarak düzenlenmemiştir. Genel olarak kredi sözleşmelerinin şekline ilişkin

³¹ KILINÇ, Yavuz, "Murabaha İşlemlerinin Faizsiz Finans Muhasebe Standartlarına Göre Muhasebeleştirilmesinin TMS/TFRS'ler Açısından Karşılaştırmalı İncelemesi", Alanya Akademik Bakış Dergisi, C. 5, S. 3, Y. 2021, s. 1214; Murabaha ile kredi işlemlerinin karşılaştırılması hususunda bakınız SAY, Servet/KINALI, Fırat, "Türkiye'de Katılım Bankaları Tarafından Uygulanan Murabaha İşlemlerinin TMS/TFRS ve FFMS Kapsamında Muhasebeleştirilmesi", Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies, C. 11, Y. 2021, s. 5 vd.; VURUCU/ARI, s. 280.

³² <https://katilimsozluk.tkkb.org.tr/detay/344> (Erişim Tarihi: 25.06.2023).

³³ Katılım bankalarında, faizli işlem yerine kâr ve zarara katılma esasına dayalı fon toplama ve kredi kullandırma faaliyeti yapılmaktadır (BATTAL, Ahmet, Bankacılık Kanunu Şerhi (5411 sayılı Kanununun Metni ve Açıklaması, İkinci Baskı, Ankara 2007, s. 205).

³⁴ Bankacılık Kanunu, Kanun No: 5411, RG, 01.11.2005, S. 25983 (Anılış: BK).

³⁵ Bankacılık Kanunu uygulamasında nelerin kredi sayıldığı hususu, BK m. 48/1'de düzenlenmiştir. Mezkûr madde hükmünün ikinci fıkrasında; birinci fıkrada belirtilenlere ilâve olarak, kalkınma ve yatırım bankaları ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaiin finansmanı, ortak yatırımlar veya Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunca belirlenecek diğer yöntemlerle sağladıkları finansmanların da Bankacılık Kanunu uygulamasında kredi sayıldığı ifade edilmiştir.

hükümlere bakılmalıdır: Genel kredi sözleşmesinin şekline ilişkin bir düzenleme yoktur. Dolayısıyla genel kredi sözleşmesinin, şekle tabi olmadığı ifade edilebilir³⁶. Buna karşın Bankacılık Kanunu uyarınca *“Bankalar, kredi sözleşmelerinin onaylı bir örneğini müşterilerine vermek zorundadır. Talepleri hâlinde müşteri ile yapılan diğer işlemlere ilişkin her türlü belgenin bir örneği de müşterilere verilir”* (BK m. 76/1). Aynı madde hükmünün ikinci fıkrasına göre *“Bu Kanunun 4 üncü maddesinde yer alan faaliyet konularına ilişkin bankalar ve müşteriler arasındaki ilişkiler, yazılı şekilde veya uzaktan iletişim araçlarının kullanılması suretiyle mesafeli olarak ya da mesafeli olsun olmasın Kurulun yazılı şeklin yerine geçebileceğini belirlediği ve bir bilişim veya elektronik haberleşme cihazı üzerinden gerçekleştirilecek ve müşteri kimliğinin doğrulanmasına imkân verecek yöntemler yoluyla kurulacak sözleşmeler ile düzenlenir ve buna ilişkin usûl ve esaslar Kurul tarafından belirlenir. 7/11/2013 tarihli ve 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümleri saklı kalmak kaydıyla, bankalar ile bireysel müşterileri arasında akdedilecek sözleşmelerin içeriğinde yer alması gereken asgarî hususlar ile tip sözleşmelerin uygulanacağı işlemler, Kurulun uygun görüşü alınarak kuruluş birlikleri tarafından belirlenir”* (BK m. 76/2). Kredi sözleşmeleri, Bankacılık Kanunu m. 4’te yer alan faaliyet konularına ilişkin bankalar ve müşteriler arasındaki ilişkiler kapsamındadır. Dolayısıyla kredi sözleşmeleri açısından bu madde hükmü kapsamındaki şekil şartı devreye girmektedir. Bazı kredi sözleşmeleri için özel düzenlemeler mevcuttur. Murabahanın sağladığı finansmana göre bu hükümler uygulanacaktır. Örneğin murabaha ile konut finansmanı sağlanacaksa, TKHK³⁷ m. 32/2³⁸; tüketici kredisi sağlanacaksa, TKHK m. 22/3³⁹; kredi kartı hizmeti sağlanacaksa *“Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu”*⁴⁰ m. 24/1, 24/2⁴¹ uygulanacaktır⁴². Yine

³⁶ Gürses, Davut, Banka Genel Kredi Sözleşmesi, 1. Baskı, İstanbul 2016, s. 212 ve dipnot 724’te anılan literatür.

³⁷ Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Kanun No: 6502, RG, 28.11.2013, S. 28835 (Anılış: TKHK).

³⁸ Ayrıca bakınız Konut Finansmanı Sözleşmeleri Yönetmeliği (RG, 28.05.2015, S. 29369), m. 8, 9.

³⁹ Ayrıca bakınız Tüketici Kredisi Sözleşmeleri Yönetmeliği (RG, 22.05.2015, S. 29363), m. 10 vd.

⁴⁰ Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu, Kanun No: 5464, RG, 01.03.2006, S. 26095.

cari hesap olarak işleyen kredilerin yazılı yapılması gerektiği de düzenlenmiştir ("*Türk Ticaret Kanunu*"⁴³ m. 89/2).

Murabaha işlemi dahilindeki kredi sözleşmesi ile murabaha konusu malın finansmanı sağlanmaktadır. Murabaha kapsamında katılım bankası, İslami kurallara göre, murabaha konusu malı müşterisine satar. Bunun için öncelikle katılım bankasının, bu malı satıcıdan satın alması gerekmektedir. Ödeme katılım bankası tarafından, murabaha işleminin konusunu teşkil eden malın satıcısına yapılacaktır (Standart m. 2.8.1)⁴⁴. Buna karşılık müşteri, bankaya murabaha bedelini ödemelidir. Bu bedel, kredi sözleşmesi uyarınca kredi tutarıdır. Müşteri tarafından yapılması gereken bu ödemenin yapılacağı zaman ve miktara ilişkin olarak ödeme planı hazırlanır.

Katılım bankalarında faiz yoktur; zira faizsiz bankacılık söz konusudur. Katılım bankacılığında "*kâr payı*" mevcuttur. Ancak kâr payı bazı düzenlemelerin uygulanması yönünden faize karşılık gelmektedir. Nitekim Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun uyarınca "*Bu Kanun tüm düzenlemeleri yönünden katılım bankalarını da kapsar. Uygulama, kâr payı dikkate alınarak yapılır*" (TKHK m. 4/8)⁴⁵. Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu uyarınca da "*Katılım bankaları açısından bu Kanun uygulamasında yer alan faiz kâr payı, gecikme faizi ise gecikme cezası olarak uygulanır*" (Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu m. 26/5).

C. Müşteri (ya da Üçüncü Kişi) ile Katılım Bankası Arasında Vekâlet Sözleşmesi

"*Türk Borçlar Kanunu*"⁴⁶ (m. 502/1) uyarınca "*vekilin vekâlet verenin bir işini görmeyi veya işlemi yapmayı üstlendiği sözleşme*" olan vekâlet sözleşmesi, murabaha işleminde farklı şekilde de olsa rol oynamaktadır.

⁴¹ Ayrıca bakınız Banka Kartları ve Kredi Kartları Hakkında Yönetmelik (RG, 10.03.2007, S. 26458) m. 17.

⁴² Yine Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da yazılı olarak düzenlenmesi öngörülen sözleşmeler ile bilgilendirmelerin şekline ilişkin bakınız TKHK m. 4/1.

⁴³ Türk Ticaret Kanunu, Kanun No: 6102, RG, 14.02.2011, S. 27846.

⁴⁴ İstisnası için bakınız "Başlık C".

⁴⁵ Aynı şekilde Tüketici Kredisi Sözleşmeleri Yönetmeliği uyarınca m. 2/6; Konut Finansmanı Sözleşmeleri Yönetmeliği uyarınca m. 2/3.

⁴⁶ Türk Borçlar Kanunu, Kanun No: 6098, RG, 04.02.2011, S. 27836.

Katılım bankasının müşteriye malı tekrar satmadan önce malın maliki olması gerekmektedir. Bunu sağlamak için iki yöntem söz konusudur: Bunlardan ilki katılım bankasının müşterinin talep ettiği malın satıcısı ile bizzat görüşüp malı asaleten satın almasıdır; ikinci yol ise satıcı ile katılım bankasının bizzat görüşmesinin mümkün olmadığı durumlarda müşteriye vekâlet verildiği vekâlet yöntemidir⁴⁷. Vekâlet yönteminde katılım bankası tarafından, belirtilen fiyat üzerinden müşterisinin talep ettiği malı banka adına alması için müşteriye vekâlet verilir⁴⁸.

Murabahada vekâlet hususu, Sözleşme ve Standart dahilinde yer almaktadır. Sözleşme m. 5.1’de, katılım bankasının müşterisini veya üçüncü bir kişiyi “*murabaha konusu malın banka adına satın alınması ile ilgili tüm işlemleri gerçekleştirmek üzere*” vekil tayin edebileceği belirtilmiştir⁴⁹. Standartta ise; katılım bankasının murabaha konusu malı bizzat kendisinin satın almasının ve eğer vekili vasıtasıyla alacaksa bu vekilin, katılım bankasının o malı daha sonra satacağı müşteri dışında üçüncü bir kişi olmasının asıl olduğu ifade edilmiştir. Bu hükmün uygulanma imkânı olmazsa, müşteriye sadece alım vekâleti verilebilir.

⁴⁷ ODABAŞI, Mehmet, “Katılım Bankaları Tarafından Uygulanan Murabaha Finansmanına Yönelik Bazı Eleştirilere Cevaplar”, <https://tkbb.org.tr/Documents/OnemliBasliklar/KATILIM%20BANKALARI%20-%20MURABAHA%20İŞLEMLERİ.pdf> (Erişim Tarihi: 25.06.2023), s. 2 vd.

⁴⁸ ODABAŞI, s. 3; KAZANCI, s. 183; CÜRE, Emrullah, İslami Bankacılıkta Uygulanan Bireysel Murabaha İşlemleri: Türkiye Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2017, s. 51.

⁴⁹ Sözleşme, vekil tayin edilen müşteriye bazı yükümlülükler yüklemiştir: “*Müşteri, vekil tayin edildiği durumlar ve kendisine verilen yetkilerin kapsamında tabi olarak Murabaha’ya konu Mal’ın ve Satıcı’nın seçiminde, alım-satım sözleşmesinin düzenlenmesinde ve ifasında, benzer alanda iş ve hizmetleri üstlenen basiretli bir vekilin ve tacirin gösterdiği özeni göstermek ve Banka’nın menfaatlerini gözetmekle yükümlü olduğunu kabul ve beyan eder. Müşteri, vekil olarak gerekli özeni göstermemesinin sonuçlarına tamamen kendisinin katlanacağını, Mal’ın istediği nitelikte veya nicelikte olmadığı, gizli veya açık ayıplı yahut zapta konu olduğu, zamanında teslim edilmediği vb. itirazlarını Banka’ya karşı ileri süremeyeceğini kabul ve beyan eder*” (Sözleşme m. 5.2). Vekil tayin edilen müşteri bu madde hükmü dahilinde, basiretli bir vekilin ve tacirin gösterdiği özeni gösterme, bankanın menfaatlerini gözetme yükümlülüğü altındadır. Müşteri, vekil olarak gerekli özeni göstermemesinin sonuçlarına tamamen kendisi katlanacaktır. Müşterinin bankaya karşı bu madde hükmü dahilinde belirtilen hususlarda itiraz hakkı bulunmamaktadır.

Her iki halde de malın müşteriye satışının katılım bankası tarafından yapılması ve mal bedelinin de ilk satıcıya yine banka tarafından ödenmesi gerekmektedir (Standart m. 2.8.1). Zira katılım bankası, murabaha konusu malı gerçek anlamda satın almaktadır (Standart m. 2.8 gerekçesi). Hüküm kapsamındaki katılım bankasının ödemeyi doğrudan ilk satıcıya yapması kuralı, “murabaha işleminin salt finansman elde etmek için yapılan göstermelik bir işlem görünümünden uzaklaşmasını” sağlamaya yönelik olarak düzenlenmiştir (Standart m. 2.8 gerekçesi).

Standart, müşteriye ödeme vekâleti verilmesinin mümkün olduğu hâli ayrıca ele almıştır: “Murâbaha işlem setinde banka adına yapılacak ilk satın alma işlemlerinin bazen çok sayıda satıcı ve/veya ürünle ilgili yapılması sebebiyle bankanın her bir satın alma işlemi için ayrı ayrı ödeme yapmasının ciddi ölçüde zorluk taşınması söz konusu olursa, bu zorunlu durumla kayıtlı olmak üzere nihaî müşteriye banka adına ödeme vekâleti de verilebilir” (Standart m. 2.8.2). Aslında vekâlet, murabahada kabul edilen bir sözleşmedir; ödemenin yapılması için de İslami kurallara uygun nitelikte bir vekâlet verilmesinde sakınca olmamalıdır.

Durum böyle olmakla birlikte TKBB Danışma Kurulu; 08.07.2021 tarih ve 31535 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan “Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ile birlikte Yönetmeliğe “Usul ve esasları Kurul tarafından belirlenen hallerde bedelin satıcıya ödenmesi şartı aranmaz” (m. 19/4) hükmüne dayanarak, 2.8. hükmüne ilişkin istisnai yönde karar almıştır (“Karar No: 32 Murabaha Standardı İstisnalar”⁵⁰). Mezkûr Kararda “şu işlemlerin, sistemsel zorunlulukların başka bir alternatife imkan tanımaması sebebiyle ödemenin doğrudan satıcıya yapılması yönünde Murabaha Standardında yer alan genel kuralın istisnası olabileceği değerlendirilmiştir: 1. Satıcının farklı bankada DBS hesabının olması 2. Müşterinin satıcı vadesini kullanarak murabaha işlemi yapması 3. Farklı bankada açılan akreditifler 4. Müstahsil ödemeleri 5. Çoklu satıcının olduğu durumlar 6. ELÜS alımlarına ilişkin finansmanlar 7. Teşvikli belgesiz ihracat taahhütlü fon kullandırım işlemlerinde döviz ödemesi 8. Murabahadaki mal alımına bağlı olan ve işlemin ayrılmaz bir parçası olan

⁵⁰ TKBB Danışma Kurulu, 32 No’lu, 18.11.2021 Tarihli, “Murabaha Standardı İstisnalar” Konulu Kararı, <https://tkbbdanismakurulu.org.tr/karar/31> (Erişim Tarihi: 01.08.2023).

vergi ödemeleri". Yine Karar uyarınca, "Bununla birlikte söz konusu işlemlerde her ne kadar katılım bankası adına yapılan ödemeler müşteri hesabı üzerinden gerçekleştirilse de ekte belirtilen süreçlere ve murabaha işleminin sıhhati için standartta yer alan tüm kurallara riayet edilmesi, aynı zamanda yapılan ödemenin, katılım bankası tarafından satın alınan mal bedeli için yapıldığının şeffaf ve denetlenebilir bir biçimde kayıt altına alınması gerekir. Ayrıca, finansal işlemlerin standarda uygun olarak gerçekleştirilmesini temin etmek ve işlemlerin doğal yapısının istisnalarla bozulmasının önüne geçmek amacıyla sistemsiz zorunlulukları meşru alternatif yollarla giderebilmenin yöntemleri üzerinde çalışma zarureti vardır". Standart'ın ilgili hükmünün, bu Karar değişikliğini ve bu değişikliğin katılım bankası tarafından uygulanmasını içerecek şekilde daha ayrıntılı olarak ele alınması yararlı olacaktır.

Standart m. 2.8. gerekçesi "katılım bankasının müşteriye hem malı ilk satıcıdan satın alması hem de banka adına satın alınmış bu malı kendisine satması için vekâlet vererek çifte vekâlet yoluyla işlem yapması" hâlini de ele almıştır: Standart gerekçesinde bu durum, yani müşterinin hem katılım bankası adına malı satan bir vekil, hem de malı alan taraf olarak sözleşmenin her iki tarafını temsil etmesi ve fiilî olarak da kendi kendisiyle sözleşme akdettiği bir durumu ortaya çıkarması; katılım bankasının gerçek anlamda alıcı ve satıcı vasfını kazanmasını engelleyeceği için, katılım bankacılığı ilkelerine uygun nitelikte görülmemiştir (Standart m. 2.8 gerekçesi). Burada aslında katılım bankası ile müşteri arasında akdedilen satış sözleşmesi mevcuttur. Görünüm itibariyle hukuki sorun söz konusu değildir; müşterinin aldığı vekâletin murabaha konusu malı kendisine satması hususunda yetkiyi içerdiği aşikârdır⁵¹. Ancak murabahadaki, bankanın müşteriye malın satın alınmasına ilişkin verdiği vekâlet; Türk Borçlar Kanunu m. 502 anlamında bir vekâlet sözleşmesi anlamında değildir⁵². Bu şekildeki vekâlet sözleşmesinde, başkası menfaatine hareket etme unsuru

⁵¹ Nitekim temsilcinin kendi kendisi ile sözleşme yapması halinde de, temsilcinin özel olarak yetkili kılınmamış veya işin niteliğinin buna elverişli olmaması durumlarında, sözleşmenin temsil edileni bağlamaması hâli ortaya çıkar (EREN, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 25. Baskı, Ankara 2020, s. 504).

⁵² MAGDEN, s. 73.

bulunmamaktadır⁵³. Gerçekte satış sözleşmesi, hukuki olarak müşteri adına yapılmaktadır. Buradaki vekâlet, malın müşteri tarafından satın alınmasına yöneliktir⁵⁴ ⁵⁵. Bu nedenle murabaha kapsamındaki vekâlet sözleşmesi, İslami kurallar çerçevesinde gerçekleşmekle birlikte hukuki çerçeveye aynı şekilde yansımamaktadır. Nitekim murabaha açısından çifte vekâlet yolu ile sözleşme akdetme hususu da hukuken uygun değildir.

Katılım bankası, müşterisini murabaha konusu malı satıcıdan temin etmesine yönelik vekil atamışsa, müşterinin malı satın alma görüşmelerini tamamladığını bankaya bildirme yükümlülüğü bulunmaktadır; müşteri bu bildirim bankanın istediği metotlarla yapılmalıdır (Sözleşme m. 5.3).

Ç. Murabaha Sözleşmesi ve Murabaha İşleminde Satış Sözleşmeleri

1. Genel olarak

Murabaha sözleşmesi, katılım bankası ile müşteri arasında akdedilir⁵⁶. Bu sözleşme, TKBB Danışma Kurulunca tip sözleşmesi olarak belirlenmiştir. Sözleşme m. 3'te, bu Sözleşme'nin yorumunda; *"Murabaha Finansmanının, Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik kapsamında finansman sağlama amacıyla gerçekleştirildiği"* esasının dikkate alınacağı belirtilmiştir⁵⁷.

⁵³ MAĞDEN, s. 109.

⁵⁴ MAĞDEN, s. 73.

⁵⁵ Bu durum, Sözleşme m. 5.4'te de görülebilir: *"Müşteri, vekil tayin edildiği durumlarda Satıcı'nın satışa esas belgeleri (satış sözleşmesi, satış sözleşmesi şartlarını ihtiva eden metin, fatura, tapu senedi, irsaliye, tesellüm belgesi vb.) ve faturayı nihai alıcı olan Müşteri adına düzenlemesini sağlar."* Buradaki belgeler katılım bankası adına değil, müşteri adına düzenlenmektedir.

⁵⁶ Katılım bankasınca müşteri ile başta akdedilip daha sonra kurulacak sözleşmelere esas teşkil edecek murabaha sözleşmesinin çerçeve sözleşme niteliğinde olduğu ifade edilebilir.

⁵⁷ Ek olarak bakınız *"Türk Eximbank tarafından murabaha yoluyla kullanılmak istenen Katılım Finansı Yatırım Kredisinin süreç ve belgelerinin ve özellikle de fon kullanacak taraflarla yapılacak "Genel Murabaha Anlaşmasının" katılım finansı ilke ve prensiplerine göre uyumu ve uygulanabilirliğinin değerlendirilmesi"* talebine ilişkin, TKBB Danışma Kurulu 24 No'lu, 06.07.2020 tarihli, *"Türk Eximbank Katılım Finansı Yatırım*

Murabaha işlem setinde, iki satış sözleşmesi söz konusudur. Bunlardan ilki satıcı ile katılım bankası arasında ve sonra akdedilen diğeri ise katılım bankası ile müşteri arasında yapılmaktadır⁵⁸. Bu satış sözleşmelerinin birbirinden ayrı ve bağımsız olması gerekmektedir (Standart m. 2.2.1). Dolayısıyla murabaha işlemi, içerisinde üç tarafı barındırır. Bunlar; katılım bankasının müşterisi olan murabaha konusu malın alıcısı, “Al-satıcı” olarak da ifade edilebilen katılım bankası ve malın satıcısıdır⁵⁹.

Murabaha işleminin taraflarından birini teşkil eden katılım bankası, BK m. 3 uyarınca; “Bu Kanuna göre özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubeleri”dir. Murabaha ilişkisindeki diğer kişiler, katılım bankasının müşterisi ile satıcıdır⁶⁰. Sözleşme m. 1’de, müşterinin “Bankadan murabaha yoluyla finansman temin eden gerçek ve/veya tüzel kişiyi, finansmanın birden çok Müşteri’ye tahsis edilmesi (Grup Tahsisi) halinde birlikte veya ayrı ayrı her bir Müşteriyi ve Müşterileri” ifade ettiği belirtilmiştir. Dolayısıyla müşteri, katılım bankasından murabaha finansmanı sağlayan kişidir. Müşterinin gerçek ya da tüzel kişi olması mümkündür. Satıcı ise, aynı hükümde, “Murabahaya konu Malı satan, sağlayan, üreten ve/veya dağıtan gerçek ya da tüzel kişi” olarak tanımlanmıştır.

Murabaha, havale niteliğinde bir hukuki işlem değildir⁶¹. Havale, “havale edenin, kendi hesabına, para, kıymetli evrak ya da diğer bir mislî eşyayı havale alıcısına vermek üzere havale ödeyicisini; bunları kendi adına kabul etmek üzere havale alıcısını yetkili kıldığı bir hukuki işlemdir” (Türk Borçlar Kanunu m. 555). Havalede, bu şekilde tek bir hukuki işlem söz

---

Kredisi” Konulu Kararı, <https://tkbbdanismakurulu.org.tr/karar/4>, Erişim Tarihi: 01.12.2023.

⁵⁸ Standart’a göre, satım sözleşmesinin kurulması ve geçerliliği için aranan genel şartların murabaha işlem setindeki her iki satış sözleşmesinde de bulunması gerekmektedir (Standart m. 2.1.1).

⁵⁹ **VURUCU/ARI**, s. 280.

⁶⁰ Satıcı ile müşteri, aynı gerçek veya tüzel kişi olmamalıdır (Standart m. 2.2.3).

⁶¹ Aynı yönde bakınız **MAĞDEN**, s. 112; aksi yönde bakınız **UYSAL**, Gürkan, Katılım Bankacılığı, Ankara 2020, s. 81.

konusudur. Murabaha, iki satış sözleşmesini içermektedir. Hukuki açıdan ise murabahada müşterinin katılım bankasından sağladığı finansman ile murabaha konusu malı kendisi adına satın alması durumu söz konusudur. Dolayısıyla iki yönden de murabaha, havale ilişkisini barındırmamaktadır.

2. Murabaha Konusu Malın Katılım Bankası Tarafından Satın Alınması ve Müşteriye Satılması

Murabaha işleminde, müşteri tarafından talep edilen malı, önce katılım bankası satın alır. Satış sözleşmesine konu olan malda aranan genel şartlar, murabaha işlemine konu olan malda da bulunmalıdır (Standart m. 2.4.1). Tek bir murabaha işleminin konusu, birden çok mal olabilir (Standart m. 2.4.4).

Murabaha konusunu teşkil eden “mal”, Sözleşme ve Standart kapsamında ele alınmıştır. Sözleşme m. 1’de, maldan ne anlaşılması gerektiği ifade edilmiştir. Buna göre mal; “*Bu sözleşme kapsamında finansmanı sağlanan her türlü maddi, gayri maddi, taşınır, taşınmaz varlıklar ile ekonomik değeri bulunan haklar*”dır. Malın katılım bankacılığı ilke ve standartlarına uygun olması gerekmektedir; aksi halde katılım bankası finansman talebini reddeder (Sözleşme m. 4.4).

Standart uyarınca, murabahanın konusunu teşkil eden mal, vadeli satışa uygun olmalıdır; altın, gümüş ve para olmamalıdır (Standart m. 2.4.1). Yapım aşamasındaki varlıklar açısından Standart ile özel bir düzenlemeye gidilmiştir. Buna göre bu varlıklar, tamamlanacak hâli esas alınarak murabaha işlemine konu yapılamaz. Bu varlıkların yapımı kısmen tamamlanmış ise, mevcut durumdaki somut halleriyle murabahaya konu edilebilir (Standart m. 2.4.3).

Murabaha sözleşmesinin satış konusu, domuz eti, şarap gibi haram mallardan olmamalı; bu sözleşme, haram kabul edilen bir amaç için kullanılmamalıdır⁶². Zira katılım bankacılığı ve murabaha ile

⁶² USMANI, Mufti Muhammed Taqı, An Introduction to Islamic Finance, https://www.alhilalsa.com/advisory/intro_islamic_finance.pdf (Erişim Tarihi: 25.06.2023), s. 69; SULTAN, Hussam/EBRAHİM, Muhammed-Shahid, “Murabaha”, SSRN Electronic Journal, Eylül 2011, s. 3; Cebeci, 40 Soruda Murâbaha, s. 51.

amaçlanan; İslami kurallar çerçevesinde, malın satın alınarak müşterinin finansman ihtiyacının giderilmesidir.

Murabaha, müşterinin talep ettiği malın satın alınmasına ekonomik destek sağlar. Murabaha, müşterinin bazı malları gerçekten satın almak için fona ihtiyaç duyması hali hariç, finans türü olarak kullanılamaz⁶³. Örneğin eğer müşteri çırçır fabrikası için hammadde olarak pamuk satın almaya yönelik fon isterse, banka ona pamuğu murabaha ile satabilir; ancak malların kendisi tarafından satın alınması durumunda bedelinin ödenmesi ya da elektrik gibi diğer kullanım faturaları veya çalışanların ücretlerinin ödemesi için murabaha uygulanamaz⁶⁴.

Müşterinin murabaha işlemi ile talep ettiği finansman ya sağlanır ya da sağlanmaz; murabaha, müşterisinin ihtiyacı olan malın tamamını sağlayan bir finansman şekli olduğundan, mal yarım alınmaz⁶⁵. Murabaha sözleşmesinde araç, dükkân ve daire gibi malların bedelinin bir bölümünü müşterinin karşılayacağını belirtildiği durumlarda ise, katılım bankasının kalan kısım (bankanın hissesi) müşteriye satılır ve mal tamamen satın alınmış olur⁶⁶.

Katılım bankası, murabahanın konusunu teşkil eden malı müşterisine satmadan önce kendi mülkiyetinde bulundurmalıdır⁶⁷. Murabaha işlemleri dahilinde, katılım bankası ile müşterisi arasındaki ikinci satış sözleşmesinin yapılabilmesi için, murabaha konusu malın katılım bankası tarafından satın alınmış ve hakikaten ya da hükmen kabz edilmiş olması gerekmektedir (Standart m. 2.5.1)⁶⁸. Standart

⁶³ USMANI, s. 73.

⁶⁴ USMANI, s. 73.

⁶⁵ SAY/KINALI, s. 6.

⁶⁶ SAY/KINALI, s. 6.

⁶⁷ USMANI, s. 73.

⁶⁸ Malı kullanmadaki engellerin ortadan kaldırılması, malın ödünç veya emanet olarak bırakılması, (müşterinin fiiliyle) malın ayıplı hale gelmesi, (müşterinin fiiliyle) malın kullanılamayacak hale gelmesi, malın sözleşmeden önce müşterinin elinde bulunması klasik dönem İslam Hukuku eserlerinde hükmen teslim sayılan durumlar olarak görülmüştür (LİLA, Nazan, Katılım Bankalarının Murâbaha İşlemlerinde Malın Teslimi İslam Hukuku Açısından Bir Değerlendirme, İstanbul 2020, s. 18-19).

kapsamında, bu alım-satımın, “gerektiğinde ispat vasıtası olarak kullanılabilir araç ve yöntemlerle yapılması” daha uygun görülmüştür (Standart m. 2.5.1). Yine Standart uyarınca sözleşmenin, taraflar arasında yapılan icap ve kabul ile gerçekleşeceği düzenlenmiştir. Bunun için zorunlu bir şekil şartı öngörülmemiştir. Ancak icap ve kabulün, “ispatlanabilir olmak şartıyla sözlü veya yazılı yapılabileceği gibi sesli ve/veya görüntülü iletişim araçları ya da elektronik iletişim sağlayan SMS, e-posta gibi sistemler aracılığı ile de” yapılabileceği öngörülmüştür (Standart m. 2.5.2). Katılım bankası ile satıcı arasındaki satış sözleşmesi süreci, uygulamada çok kısa sürmektedir.

Standart uyarınca katılım bankası, murabaha işlemi dahilinde, müşterisi ile arasındaki satış sözleşmesini, murabaha konusu malı satın aldıktan sonra yapmalı ve malı bu sözleşme sonrasında müşteriye veya vekiline teslim etmelidir (Standart m. 2.5.3)⁶⁹. Sözleşme m. 4.6. uyarınca da “Müşteri, Murâbaha işleminin gerçek bir alım-satım işlemi olduğunu, her türlü muvazaadan, hile ve benzeri durumlardan arî olduğunu, aksi bir durumda Banka'nın Murâbaha işlemini gerçekleştirmeyebileceğini, gerçekleşmiş bir Murâbaha işlemi ile ilgili olarak ise katılım bankacılığı ilke ve standartlarına göre işlem yapılabileceğini beyan ve kabul etmiştir”. Bir görüş uygulamada katılım bankasının satım sözleşmesinin tarafı olmadığını, murabaha konusu malın mülkiyetinin bankaya geçmediğini ifade etmiştir. Aynı görüş katılım bankasının murabaha işlemiyle mevduat bankalarının konut vb. kredisi gibi kredileri arasında uygulama yönünden fark bulunmadığını, katılım bankasının yaptığı işlemin bir hile-i şeriyye (kanuna karşı hile/contractum trinius) olduğunu belirtmiştir^{70 71}. Gerçekten de uygulamada katılım bankası, malın satıcısı

⁶⁹ Murabaha işlemindeki müşteri ile satış sözleşmesi yapılırken, sözleşmenin resmîyet kazanması için tescil gibi işlemlere gerek duyulduğunda, katılım bankasının müşteriden kapora talep hakkı bulunmaktadır (Standart m. 2.5.4).

⁷⁰ UYSAL, s. 83.

⁷¹ Katılım bankalarının malı teslim almadan satmakta vekâlet yöntemini doğru uygulamadığı eleştirisine “Katılım Bankaları murabaha işlemini çok hızlı bir şekilde tamamlamaktadır. Bu da Malikî mezhebinde kabul edilen “Gıda maddeleri dışındaki malların satın alınmakla birlikte henüz teslim alınmasa bile satılabileceği” kuralı çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bu kural esas alınmakla birlikte aslında teslim işlemleri de vekalet veya hükmî teslim yoluyla sağlanmaktadır. Çünkü günümüzdeki fatura, belge, tapu ve ruhsat üzerindeki kayıtlar ile banka kayıtları teslim anlamına gelmektedir (kaydî /

ile yapmış olduğu satın alma işlemini sadece icap ve kabul ile yapar. Buradaki satın alma işlemi, hukuken geçerli olma kaygısını taşımaksızın İslami kurallar çerçevesinde gerçekleşmektedir. Zira burada amaçlanan hukuken değil, İslami kurallara uygun akittir. Satın alınacak mal resmi bir şekle tabi ise, bu işlem buradaki satın alma işleminde gerçekleştirilmez ve bu satış hukuken de geçerlilik kazanmaz. Nitekim malın mülkiyetinin katılım bankasına bu şekilde (icap ve kabul ile) geçtiği kabul edilmektedir. Zira katılım bankası adına tapu, ruhsat veya fatura düzenlenmesi ardından katılım bankasının kendi müşterisine devir işlemleri yapması, İslam Hukuku açısından zorunlu nitelikte işlemler değildir⁷². Aslında mevzuatımız açısından murabaha işleminde gerçekte akdedilen, müşteri ile satıcı arasındaki satış sözleşmesi olduğundan; gerçek uygulama ile Standart birbirleri ile uyum içerisinde değildir. Bu uyumun gerekli düzenlemelerle sağlanması, mevzuatımızda kabul edilen katılım bankasının murabaha işlemi faaliyetinin daha da belirleyici nitelikte olmasını sağlayabilir.

3. Ayıptan Kaynaklanan Sorumluluk ve Muhayyerlik

Sözleşme uyarınca; katılım bankasının, murabaha konusu mala ilişkin gizli veya açık ayıplardan sorumluluğu söz konusu değildir. Ayrıca; malın teslimi, alınması gereken izinlerin alınması ve mevzuatın murabaha konusu malın satıcısına, sağlayıcısına, üreticisine veya alıcısına yüklediği sorumlulukların takibinden müşteri sorumlu kılınmıştır (Sözleşme m. 3). Dolayısıyla bu madde hükmü kapsamında risk, müşteri üzerinde bırakılmıştır.

Standart uyarınca ise; ayıptan kaynaklanan sorumluluk, kural olarak katılım bankasındadır. Zira malın satıcısı sıfatını taşımaktadır. Bununla birlikte müşteri ile yapılacak sözleşmeye, katılım bankasının ayıptan sorumlu olmayacağına ilişkin kaydın düşülmesi mümkündür (Standart m. 2.6.2). Ayrıca müşterinin malın ayıplı çıkması nedeni ile malın satın alındığı satıcısına müracaat talebi halinde, katılım bankasının müşteriye vekâlet vereceği ve bunun gerektirdiği

---

hükmi teslim). Üstelik müşteriye veya satıcıya teslim konusunda vekalet / yetki de verilmektedir. Yani belirttiğimiz gibi teslim işlemleri de aslında sağlanmış olmaktadır." şeklinde cevap verilmiştir (ODABAŞI, s. 7).

⁷² ODABAŞI, s. 4.

masrafların müşteriye ait olacağı hususları da sözleşmede hükme bağlanabilir (Standart m. 2.6.3).

Standart, malın ayıplı çıkması durumuna ilişkin olarak; katılım bankasının müşterisinin, murabaha işlemi ile satın aldığı malda sözleşme öncesine ait bir ayıp tespit etmesi durumunda, ayıp muhayyerliğinden kaynaklanan haklarını kullanabileceğini düzenlemiştir. Ancak müşteri, sözleşme öncesinde veya sonrasında malın herhangi bir ayıbına muttali olduğu (bilgisini edindiği) halde buna rıza gösterirse, ayıp muhayyerliği hakkı düşer (Standart m. 2.6.1). Buradaki “*ayıp muhayyerliği*” kavramını incelemek yararlı olacaktır:

“*Muhayyerlik*” kavramı, Standart hükmü ve gerekçesinde tanımlanmamıştır. “*Muhayyer*”, Türk Dil Kurumunda “*Sağlamlığı ve kullanılabilirliği açısından önerilen, beğenilmediğinde geri verilebilecek olan (eşya vb.)*” olarak tanımlanmıştır⁷³. Muhayyerlik, Türk Dil Kurumunda “*seçme hakkı*”⁷⁴; TKBB Faizsiz Finans Sözlüğü’nde, “*Sözleşmelerde ve özellikle satım sözleşmesinde, doğrudan kanundan ya da tarafların şart koşmasıyla doğan, sözleşmeyi devam ettirme veya feshetme veyahut da akdin konusunu kesin olarak belirleme gibi hususlarda taraflardan biri ya da her ikisi lehine tanınan seçme yetkisi*” olarak ifade edilmiştir⁷⁵. Katılım Sözlüğü’nde ise, kelime anlamının “*seçim*” ya da “*seçenek*” olduğu belirtilmiş olup “*İslami finansta ticari sözleşmedeki taraflardan birinin ya da daha fazlasının önceden belirlenmiş bir süre içerisinde belirli koşullar ya da kurallar çerçevesinde sözleşmeden çekilme ya da sözleşmeyi feshetme hakkı*” anlamında kullanıldığı belirtilmiştir⁷⁶. “*Ayıp muhayyerliği*” ise, TKBB Faizsiz Finans Sözlüğü’nde, “*malın ayıplı çıkması durumunda müşteriye tanınan akdi*

⁷³ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 01.08.2023).

⁷⁴ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 14.12.2023).

⁷⁵ Bu ve ayrıntılı açıklama için bakınız https://tkbbdanismakurulu.org.tr/uploads/belgeler/FAIZSIZ_FINANS_SOZLUGU-GUNCEL.pdf (Erişim Tarihi: 21.12.2023).

Muhayyerlik kavramı hususunda ayrıntılı bilgi için bakınız **YİĞİT**, Ümmühan, İslam Hukukunda Akidlerde Ayıp ve Vasıf Muhayyerlikleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2019, s. 5 vd.

⁷⁶ <https://katilimsozluk.tkbb.org.tr/detay/412> (Erişim Tarihi: 01.08.2023).

*feshetme muhayyerliği*⁷⁷; Katılım Sözlüğü'nde, "ticari sözleşmedeki sözleşmeye konu olan üründe değer düşürücü bir kusurun olması durumunda sözleşmeyi feshetme hakkı" olarak tanımlanmıştır⁷⁸. Doktrinde ise muhayyerlik, sözleşme akdedenlerin ya da üçüncü kişilerin sözleşmeyi feshetme ya da onaylama arasında seçim yapması olarak ifade edilmiştir⁷⁹. Bu açıklamalar ışığında, murabaha kapsamında ayıp muhayyerliği; müşterinin, satın aldığı malda sözleşme öncesine ait bir ayıbın varlığını tespit ettiğinde, tek taraflı olarak kullanabileceği sözleşmeyi feshetme hakkı şeklinde açıklanabilir.

4. Müşterinin Katılım Bankasına Yapacağı Ödeme

Katılım bankası, ilk satış sözleşmesi ile murabaha konusunu teşkil eden malı müşterinin belirlediği satıcıdan satın aldıktan sonra, müşterisine kararlaştırdıkları vade ve kâr oranı ile satar⁸⁰. Bunu Sözleşme "Banka, katılım bankacılığı ilke ve standartlarına uygun olarak finansman sağlamak amacıyla Müşteri'nin talep edeceği Mal'ı, bedelini Satıcı'ya ödeyerek, Müşteri'nin talebinde belirttiği Satıcı'dan satın alıp, üzerine mutabık kalınan kârı, vergi ve masrafları ekleyerek vadeli olarak Müşteri'ye satacaktır. Müşteri ise belirlenen vadede mutabık kalınan satım bedelini Banka'ya ödeyecektir." şeklinde ifade etmiştir (Sözleşme m. 6.1).

Müşterinin katılım bankasına yapacağı ödemenin belirlenebilmesi için, malın alış fiyatı veya maliyeti bilinmelidir. Bunların objektif olarak bilinebilmesi açısından, katılım bankası ile satışı arasındaki ilk satış sözleşmesindeki satış bedeli, "misli mallardan (para veya standart mallar)" olmalıdır (Standart m. 2.1.3).

Katılım bankasının müşterisi, bankaya murabaha bedeli ödeyecektir. Bu bedel, katılım bankasının satıcıya peşin olarak ödediği satış bedeline, banka ile üzerinde anlaşılan komisyon, kâr, vergi, resim, harç ve masrafların eklenmesiyle tespit edilir (Sözleşme m. 6.3). Müşteri,

⁷⁷ https://tkbbdanismakurulu.org.tr/uploads/belgeler/FAIZSIZ_FINANS_SOZLUGU-GUNCEL.pdf (Erişim Tarihi: 20.12.2023).

⁷⁸ <https://katilimsozluk.tkbb.org.tr/detay/412> (Erişim Tarihi: 01.08.2023).

⁷⁹ YİĞİT, s. 6.

⁸⁰ ODABAŞI, s. 4.

bunları, her bir murabaha işlemi bazında düzenlenen ödeme planı ile ödeme yükümlülüğü altındadır (Sözleşme m. 6.3)⁸¹ ⁸².

Katılım bankasının, malın alış fiyatı veya maliyeti ile bunlara eklenen kârı müşterisine beyan etme yükümlülüğü bulunmaktadır (Standart m. 2.1.2). Katılım bankası ile müşteri arasındaki satış sözleşmesinde, “malın alış fiyatına veya maliyetine katılım bankası tarafından eklenen kârın miktarı veya türü konusunda”, müşterinin açıkça bilgilendirmesi gereklidir (Standart m. 2.5.5).

Murabahanın konusunu teşkil eden kârın, belirli bir tutar ya da katılım bankasının malı edinme maliyetinin belli bir yüzdesi olarak belirlenebilmesi mümkündür (Standart m. 2.5.5). Kârın belirlenmesi, murabaha satışının geçerlilik şartıdır; zira kâr, satış bedelinin bir kısmını teşkil etmektedir⁸³. İslam Hukuku açısından satış işleminden ortaya çıkacak kâr, alıcı ve satıcının karşılıklı rızası ile belirlenebilir⁸⁴. Fiyatın kötü kullanılması ve sömürme durumu olmadıkça; kârın belirlenmesi, arz ve talep mekanizmalarına bırakılabilir; ayrıca devlet ya da kanun koyucu, piyasaları ve tüketicileri korumak amacıyla müdahale edebilir⁸⁵.

Standart uyarınca katılım bankasının, murabaha işleminde maliyeti belirlerken, satın aldığı mala ödediği bedele sadece o malla ilgili doğrudan yaptığı masrafları eklemesi mümkün kılınmıştır. Bu kapsamda “müşterinin güvenilirliği ve malın mahiyetine yönelik araştırma masrafları ile operasyon giderleri”nin malın toplam satış maliyetine eklenebileceği; bunun dışında masraf ya da maliyet adı altında müşteriden herhangi bir komisyon⁸⁶ ya da ücret alınamayacağı

⁸¹ Ayrıca müşteri, maddi hatalar nedeni ile sonradan ortaya çıkacak borçları da katılım bankasının ilk talebinde ödemekle yükümlüdür (Sözleşme m. 6.3).

⁸² Standart uyarınca katılım bankası, murabaha işlemi sebebiyle doğacak alacaklarını güvence altına almak için katılım bankacılığı ilke ve standartlarına aykırı olmayan her türlü teminatı müşterisinden isteyebilir (Standart m. 2.9.1).

⁸³ **CEBECİ**, 40 Soruda Murâbaha, s. 9.

⁸⁴ **SULTAN /EBRAHİM**, s. 4.

⁸⁵ **SULTAN/EBRAHİM**, s. 4.

⁸⁶ Ayrıca bakınız “Murabaha Standardı 2.10. Maddesinde Yer Alan Komisyon ve Masraflara İlişkin Tereddüt Edilen Hususlar Hakkındaki 14.02.2022 Tarihli 36 No.lu TKBB Danışma Kurulu Kararının Eki” (Anılış: Karar Eki), TKBB Danışma Kurulu 36 No’lu, 14.02.2022 Tarihli, “Murabaha Standardı 2.10. Maddesinde Yer Alan Komisyon ve

öngörülmüştür (Standart m. 2.10.1)⁸⁷. Maddenin gerekçesinde buradaki masraflar; *“Katılım bankasının murâbahaya konu olan malın mahiyeti ile ilgili olarak yaptığı masraflar, müşterinin kurumsal niteliğinin, güvenilirliğinin, ödeme gücünün vb. tespiti ile ilgili yaptığı araştırma masrafları ve işlemlerin tamamlanması sırasında gerçekleşen operasyonel masraflar bu kapsamdadır.”* olarak daha net bir şekilde belirtilmiştir. Standart, katılım bankası tarafından yapılan sigorta masraflarının, doğrudan mal ile ilgili masraflar olduğundan, malın maliyetine eklenebileceğini ifade etmiştir (Standart m. 2.11.4; Standart m. 2.11 gerekçesi). Sigorta masrafları, kanaatimizce doğrudan mal ile ilgili masraflar kapsamında değerlendirilmemelidir. Sigorta masrafları, malın rizikoların gerçekleşmesi neticesinde zarar görme ihtimaline karşı himaye sağlamaya yöneliktir; dolayısıyla araştırma masrafları kapsamında değildir. Malın müşteriye satışından önce sigorta masrafları, katılım bankasına bırakılmıştır (Standart m. 2.11.2). Dolayısıyla sigorta masraflarını operasyonel masraflar kapsamında da kabul etmenin zor olduğu ifade edilebilir.

Murabaha bedeli belirlenirken; katılım bankasının satıcıya peşin olarak ödediği satış bedeline, katılım bankası ile üzerinde anlaşılan komisyon da eklenmektedir (Sözleşme m. 6.3). Komisyonların, bankaların murabaha işlemleri sırasında yaptığı masrafların karşılığı olduğundan, mal bedelinin bir parçasını oluşturduğu kabul edilmektedir⁸⁸. Komisyonlar, peşin ya da taksitle tahsil edilmektedir⁸⁹.

Müşteri ile katılım bankası arasındaki satış sözleşmesindeki satış bedelinin belirli olması gerekmektedir. Bu durum Standart ile şu şekilde düzenlenmiştir: *“Nihâî satış sözleşmesindeki satış bedeli, ileri bir tarihte oluşacak bir endekse bağlanmamalı, sözleşmenin yapıldığı anda*

Masraflara İlişkin Tereddüt Edilen Hususlar” Konulu Kararı, <https://tkbbdanismakurulu.org.tr/karar/33> (Erişim Tarihi: 01.08.2023).

⁸⁷ Murabaha işlemi gerçekleşmezse, katılım bankasının müşteriden herhangi bir komisyon veya ücret tahsili hakkı bulunmamaktadır. Ancak katılım bankasının, müşteriden kaynaklanan sebeplerle murabahanın gerçekleşmemesine bağlı olarak meydana gelen fiilî zararlarının tazminini talep hakkı bulunmaktadır (Standart m. 2.10 gerekçesi).

⁸⁸ Karar Eki, Cevap 2.

⁸⁹ Karar Eki, Cevap 2.

kesinleştirilmelidir” (Standart m. 2.5.6). Bu hüküm gerekçede *“hem genel satım akdinin bir şartı olan semenin/bedelin, hem de murâbahada malın alış fiyatı veya maliyetinin ve bunun üzerine eklenecek olan kârın net olarak belli olması”* ilkesine dayandırılmıştır (Standart m. 2.5 gerekçesi). İslam Hukukunda, akit ve tasarruflarda akdin unsur ve şartlarında var olan garar (bilinmezlik), hukuki tasarrufun geçerliliğine engel niteliktedir⁹⁰. Ayrıca müşteri, satış bedeline göre kredi sözleşmesini akdetmektedir; satış bedeli, kredi sözleşmesinin esaslı unsuru niteliğindeki kredi tutarı açısından belirli olmalıdır.

Standart, murabaha işlemi tamamlandıktan sonra, maliyet fiyatında değişiklik meydana gelme hâlini şu şekilde ele almıştır: *“Murâbaha işleminin tamamlanmasından sonra ilk satışa bağlı olan maliyet fiyatında azalma veya yükselme yönünde bir değişiklik meydana gelirse bu değişiklik nihaî müşteri ile yapılan satış sözleşmesindeki bedele yansıtılır. Taraflar fiyat değişikliğinden kaynaklanan haklarından feragat edebilecekleri gibi fiyat değişikliğine razı olmayan taraf akdi fesih de edebilir”* (Standart m. 2.5.7). Ayrıca Sözleşme uyarınca; *“Taraflar, belirlenen kâr ve vadenin, mali piyasalar ve Banka'nın politikaları doğrultusunda Murabaha Sözleşmesi yapılmadan evvel değiştirilebileceğini kabul ve beyan ederler”* (Sözleşme m. 4.5). Dolayısıyla Standart, murabaha işleminin tamamlanmasından sonra maliyet fiyatındaki değişikliği; Sözleşme, kârın murabaha sözleşmesinin yapılmasından önce değiştirebilme durumunu ifade etmiştir. Bu süreçler çok net belirlenmemiştir, bunlar arasında uyum sağlanacak bir düzenleme yararlı olabilir. Ayrıca Standart m. 2.5.7 ile ele alınan hükmün uygulanması, kârın maliyete göre belirlendiği durumlarda sorun teşkil edebilir; zira burada murabaha işleminin tamamlanmasından sonraki süreç ele alınmıştır.

Müşteri ile katılım bankası arasındaki satış sözleşmesinde, ödemelerin vadesinde yapılması esastır (Standart m. 2.7.1). Borçların belirlenen tarihlerde ödenmemesi durumunda, katılım bankasının belirli bir tutarı gecikme cezası olarak alacağı hükme bağlanabilir⁹¹. Buna

⁹⁰ Faizsiz Finans Sözlüğü, <https://tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Faizsiz-Finans-Sozlugu-revised.pdf> (Erişim Tarihi: 12.12.2023).

⁹¹ Bununla birlikte Standart gerekçesinde, katılım bankalarının borçlarını vadesinde ödeme konusunda zorluk yaşayan müşterilerine ödeme kolaylığı sağlamak üzere

karşın katılım bankasının bu tutarın, enflasyon oranının ve alacağının tahsili için zorunlu olarak yaptığı masrafların üzerindeki kısmından yararlanma hakkı bulunmamaktadır (Standart m. 2.7.2)⁹².

Katılım bankası ile müşteri arasında, kararlaştırılmış olan vadeyi uzatma karşılığında borç miktarını arttıran bir sözleşme akdedilemez (Standart m. 2.7.1). Böyle bir durumun murabaha işlemini faize de yaklaştırdığı ifade edilebilir. Nitekim Standart m. 2.7'nin gerekçesinde bu durum "*vade faizi (ribe'n-nesîe)*" olarak adlandırılan faizli işlem türü olarak görüldüğünden câiz kabul edilmemiştir. Buna karşın tarafların birlikte rızası ile borç miktarı artırılmadan, sabit tutularak vade uzatılabilir (Standart m. 2.7 gerekçesi).

Müşterinin borçlarını vadesinden önce ödemesi de söz konusu olabilir. Böyle bir durumda katılım bankası vadesinden önce ödenen bu taksitler için -katılım bankasının söz konusu taksitler için dikkate aldığı kâr miktarı göz önünde bulundurularak- makul bir indirim yapabilir. Katılım bankasının alacaklı sıfatıyla, herhangi bir şarta bağlı olmaksızın da indirim yapabilmesi mümkündür (Standart m. 2.7.3).

Standart bazı hâllerde, katılım bankasının tüm taksitlerin muaccel hâle geleceğini şart koşabileceğini düzenlemiştir. Bunlar; "*müşterinin sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemesi, vade tarihi üzerinden muayyen bir süre geçtiği halde geçerli bir mazereti olmaksızın taksitlerden herhangi birini ödememesi veya geciktirmesi ya da somut verilere bağlı olarak finansal durumunun bozulacağı ve taksitleri ödemeyi geciktireceğinin*

---

katılım bankacılığı ilke ve standartlarına uygun yöntemler bulma konusunda gayret göstermesi gerektiği ifade edilmiştir (Bu ve ayrıntılı açıklama için bakınız Standart m. 2.7 gerekçesi).

⁹² Katılım bankasının buradan alabileceği tutar, Standart m. 2.7 gerekçesinde şu şekilde sınırlandırılmıştır: "*Ancak katılım bankası ödenmesi geciktirilen asıl borç miktarında enflasyondan dolayı oluşan değer kaybı ile bu temerrütle ilgili olarak yaptığı zorunlu ve filî masrafı gecikme cezasından tahsil edebilir. Çünkü müşterinin geç ödeme yapması halinde ödenen miktar rakamsal olarak asıl borca karşılık gelse de ifade ettiği değer ve alım gücü dikkate alındığında katılım bankasının mağduriyeti söz konusu olmaktadır. Bu nedenle katılım bankasının cezaî şart dolayısıyla alabileceği tutar, enflasyon sebebiyle kaybettiği miktar ve alacağını tahsil için yaptığı filî ve zorunlu masrafla sınırlı tutulmuştur. Katılım bankası bu miktarın dışında kalan tutarı müşteriye iade edebileceği gibi hayır işlerinde de kullanabilir.*" Böylelikle katılım bankalarında İslami kurallara uygunluğun burada da sağlanmaya çalışıldığı ifade edilebilir.

anlaşılması”dır. Ancak bu şart ile muaccel hale getirilen alacaklarda, henüz vadesi gelmemiş taksitlerin kârları indirilir. Ayrıca katılım bankasının, müşterisinin temerrüdünden kaynaklanan zararlarını karşılamaya yönelik talep hakkı saklı tutulmuştur (Standart m. 2.7.4).

5. Murabahanın Sona Ermesi

Murabahanın tarafların karşılıklı rızasıyla ortadan kaldırılabilmesi mümkündür. Bunun yanı sıra taraflardan birine sözleşmeyi feshetme yetkisi veren bir muhayyerliğin veya şartın bulunması halinde, bu yetkiyi haiz tarafın fesih hakkı bulunmaktadır (Standart m. 2.12.1). Örneğin malda satım öncesinden beri var olan bir ayıp satın alındıktan sonra ortaya çıkarsa, müşteri sözleşmeyi tek taraflı feshedebilir; şart muhayyerliğinin⁹³ bulunması halinde bu hakka sahip olan taraf da fesih hakkını kullanabilir (Standart m. 2.12 gerekçesi).

Sözleşme uyarınca, katılım bankasının müşterisi, talebi neticesinde katılım bankasının tahsis ettiği murabaha finansmanını kullanmaktan ve malı almaktan tek taraflı iradesi ile vazgeçer veya finansman koşullarını yerine getirmez ise, *“dosyalama, ekspertiz masrafları dahil bankanın tüm masraflarını ve bu sebeple uğradığı bircümle fiili zararlarını”* nakden ve defaten ödemekle yükümlüdür (Sözleşme m. 4.1).

Murabaha konusu malın satışına esas teşkil eden belgelerin (*“satış sözleşmesi, satış sözleşmesi şartlarını ihtiva eden metin, fatura, tapu senedi, irsaliye, tesellüm belgesi vb.”*) katılım bankasının müşterisi adına düzenlenmesi ve bankanın müşteriye satış yapması ile murabaha tamamlanır⁹⁴. Müşterinin talebi ile murabaha konusu malın satın alınması ve satışa esas belgenin müşteri adına düzenlenmesiyle, murabaha konusu malın mülkiyeti müşteriye geçer (Sözleşme m. 6.6).

⁹³ Şart muhayyerliği, Faizsiz Finans Sözlüğü’nde *“Tarafların akit esnasında belli bir süre içinde tek taraflı olarak akdi feshetme hakkını şart koşması”* olarak tanımlanmıştır (<https://tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Faizsiz-Finans-Sozlugu-revised.pdf> (Erişim Tarihi: 10.12.2023)).

⁹⁴ Müşteri, murabaha konusu malın alım satımına ilişkin bu ve banka tarafından talep edilebilecek diğer belgelerin birer suretini derhal katılım bankasına teslim etme yükümlülüğü altındadır. Katılım bankasının satıcıya ödemeyi, bu belgelerin kendisine tesliminden ve inceleyip uygun bulduktan sonra gerçekleştirmeyi şart koşabilmesi mümkündür (Sözleşme m. 6.4).

Müşteri, malı satış sözleşmesine uygun olarak, dikkatli ve özenli şekilde teslim almalıdır (Sözleşme m. 6.5).

D. Satıcı ile Müşteri Arasında İkale Sözleşmesi

Murâbaha işleminin yapıldığı sırada, malın satın alınacağı satıcı ile katılım bankasının müşterisi arasında, aynı mal üzerinde önceden akdedilmiş bir satış sözleşmesi olmamalıdır. Böyle bir sözleşme mevcut ise, katılım bankasıyla murabaha işlemi yapılamaz. Murabahanın yapılabilmesi; mevcut satış sözleşmesinin, yapıldığı usul ve şekille ikale ile sonlandırılmasına ve bunun belgelenmesine bağlıdır (Standart m. 2.2.2; ayrıca Sözleşme m. 4.3). Kısaca, katılım bankasının müşterisi olan alıcı ile satıcının arasındaki anlaşma, ikale ile iptal edilmeli ve bu durum belgelendirilmelidir.

Müşteri ile satıcı arasında satış sözleşmesinin kurulması için, icap ve kabul gereklidir. Satıcı ile müşterinin, alım satıma ilişkin bir takım ön görüşmeler yapması ve tekliflerini netleştirmesi, bir satış sözleşmesini kesin olarak kuran icap ve kabul niteliğinde olmadığı sürece sözleşme olarak değerlendirilmemektedir (Standart m. 2.2.2). Müşterinin satıcıya ödeme yapmaması, satıcıyla kesin olarak anlaşmamış olması gereklidir⁹⁵.

İkale sözleşmesi, murabaha kapsamında her zaman akdedilmesi zorunlu bir sözleşme değildir. Bu sözleşme gerektiğinde, yani murabaha işlemi yapılırken müşteri ile satıcı arasında bir satış sözleşmesi varsa devreye girer.

E. Sigorta Sözleşmesi

Standart kapsamında, hasardan sorumluluk hususunda, murabaha konusu malın müşteriye teslim edilmesi anı dikkate alınmıştır: *“Katılım bankası, satın aldığı malın müşteriye teslimine kadar geçen sürede meydana gelebilecek hasardan sorumludur”* (Standart m. 2.11.1). Bu aşamada sorumluluk katılım bankasına ait olduğundan, sigorta da katılım bankası tarafından yapılacaktır. Katılım bankası bu malı sigorta himayesine almak isterse, bunu öncelikle katılım sigortacılığı ile yapması gerekmektedir (Standart m. 2.11.1). Katılım sigortacılığı

⁹⁵ KARAKAHYA/ÇELİK, s. 68.

imkânının bulunmaması ya da bu imkânın yetersiz olması durumunda, diğer sigorta yöntemlerine başvuru mümkündür. Ancak murabaha konusu malın sigortalıması, fıkhen bir zorunluluk değildir (Standart m. 2.11 gerekçesi). Ancak sigorta sözleşmesi akdedilirse; murabaha konusu malın, müşteriye teslimine kadarki aşamada hasara uğraması ya da helak olması sebebiyle ödenecek olan sigorta tazminatı katılım bankasına aittir (Standart m. 2.11 gerekçesi).

Katılım bankası, murabaha konusu malın alınmasından müşteriye teslim edilmesine kadar geçen süre içinde mal ile ilgili riskleri üstlenmektedir⁹⁶. Murabaha konusu mal, çok çabuk el değiştirmektedir; mal neredeyse alındığı anda satılmaktadır⁹⁷. Banka ile satıcı arasında, gönderilen malın hatalı üretilmesi, talep edilen mal olmaması gibi riskler söz konusu olabilmektedir⁹⁸.

Standart uyarınca, murabaha işlemine konu olan mal sigortalıncaksa bunun, malın o andaki sahibi tarafından yapılması esası benimsenmiştir. Bu yönde, murabaha konusunu teşkil eden malın müşteriye satışının yapılmasından önce sigorta sorumluluğu ve masrafları katılım bankasına aittir (Standart m. 2.11.2).

Sigortanın, müşteri tarafından vekâleten yapılabilmesi söz konusu olabilmektedir. Bu durum; *“Katılım bankasının, bir malı müşterinin taahhüdü üzerine fikhî kurallara uygun olarak satın aldığı, ancak mevzuat gereği resmen mülkiyetine geçiremediği ve dolayısıyla kendi adına sigortalayamadığı durumlarda malın sigortalama işlemi, masrafları katılım bankasına ait olmak üzere müşteri tarafından vekâleten yapılabilir”* şeklinde ele alınmıştır (Standart m. 2.11.3). Burada İslami kurallar çerçevesinde satış yapılmıştır ve aslında mal, katılım bankasının mülkiyetindedir. Ancak burada masraflar değerlendirilirken, sigorta süresinin malın satın alınması ile müşteriye satılması arasındaki süreye ilişkin olup olmadığına bakılmalıdır. Mal, müşteriye satıldıktan sonra müşteri tarafından sigorta edilmelidir; dolayısıyla masraflar da kendisine aittir.

⁹⁶ CEBECİ, 40 Soruda Murâbaha, s. 70; CEBECİ, İsmail, İslam İktisadında Murâbaha Modern Literatürdeki Tartışmalar, 1. Baskı, Ankara 2020, s. 139.

⁹⁷ CEBECİ, İslam İktisadında Murâbaha, s. 139.

⁹⁸ CEBECİ, İslam İktisadında Murâbaha, s. 143.

Standart uyarınca durum böyle olmakla birlikte, gerçekte murabaha konusu malın sigortası, murabaha konusu malın mülkiyeti müşteriye geçtiğinde, müşteri tarafından kendi adına yapılmaktadır. Murabaha konusu mal, müşteri tarafından satın alındıktan sonra, katılım bankasının da faaliyetlerinden biri olan sigorta acenteliği kapsamında, murabaha işlemini gerçekleştiren katılım bankası tarafından sigortalanabilir. Ayrıca murabahada kredi sözleşmesi de akdedildiğinden, kredi bağlantılı sigorta sözleşmeleri de söz konusu olabilmektedir⁹⁹.

Sonuç

İslami finans araçlarından biri olan murabaha, bünyesinde birçok hukuki ilişki barındırmaktadır. Müşterinin katılım bankasından, satın almak istediği mala ilişkin murabaha işlemi talebine yönelik başvurusu, süreci başlatan ilk adımdır. Bu süreç, müşterinin katılım bankasınca satın alınan malı ondan satın alacağına ilişkin satın alma vaadi ile devam eder. Ayrıca murabaha bir kredi sayıldığından dolayı katılım bankası ile müşteri arasında kredi sözleşmesi ve murabaha sözleşmesi akdedilir.

Murabaha, içerisinde birbirlerinden ayrı ve bağımsız olan iki satış sözleşmesini barındırır. Bunlardan ilki satıcı ile katılım bankası arasında ve ikincisi katılım bankası ile müşteri arasında yapılmaktadır. Uygulamada murabaha işleminin konusu olan malın katılım bankası tarafından satın alınması, genelde vekâlet yöntemi ile gerçekleşmektedir.

Katılım bankası malı müşteriye satmadan önce kendi mülkiyetine geçirmelidir. Katılım bankası, malın satıcısı ile yapmış olduğu satın alma işlemini sadece icap ve kabul ile yapmaktadır. Buradaki satın alma işlemi hukuken değil, İslami kurallar çerçevesinde gerçekleşmektedir. Burada amaçlanan da hukuken değil, İslami kurallara uygun sözleşmedir. Malın mülkiyetinin katılım bankasına bu şekilde geçtiği kabul edilmektedir.

⁹⁹ Ayrıca bakınız "Bireysel Kredilerle Bağlantılı Sigortalar Uygulama Esasları Yönetmeliği" (RG, 13.02.2015, 29294).

Murabaha işleminin yapıldığı sırada, malın satın alınacağı satıcı ile katılım bankasının müşterisi arasında aynı mal üzerinde önceden yapılmış bir satış sözleşmesi mevcut olmamalıdır. Böyle bir durum varsa, ikale sözleşmesi akdedilir.

Katılım bankası ve murabaha, hukuk sistemimizde kabul edilmektedir. Ancak murabaha, sözleşmelerin hukuki açıdan geçerli bir şekilde kurulması gibi noktalarda mevzuatımızla uyuşmamaktadır. Murabahaya özgü daha ayrıntılı ve hukuki sistemimize uygun düzenlemelerin yapılması, bir gereksinimdir¹⁰⁰. Masrafları azaltmak adına murabaha konusu malı katılım bankası değil, müşteri doğrudan satın almaktadır. Buna ilişkin düzenlemeler de getirilebilir¹⁰¹. Böylelikle murabaha, ilgili mevzuat desteği ile hukuki korumayı da sağlayarak daha güvenilir bir nitelik kazanabilir.

Standart düzenlemesi, murabahanın ayrıca ele alınması açısından doğru bir yöntem olmakla birlikte; hukuki düzenlemelere uyum açısından yetersizdir. Bu durum sadece murabaha işlem seti kapsamındaki satış sözleşmelerinde değil, vekâlet ve sigorta sözleşmelerinde de mevcuttur. Standartta yer alan hükümler, İslami kurallara göre işleyen bir sistemi ayrıntılı olarak açıklamaktadır. Ancak hukuki düzen; katılım bankasını, bankanın müşterisini ve murabaha konusu malın satıcısını ayrı bir şekilde koruyucu ve aynı zamanda bunların rollerini belirleyici nitelikte hükümleri içermelidir. Böylelikle İslami kurallara uygun yaşamak isteyen, bu nedenle faizden uzak durmaya çalışan ya da murabahayı ekonomik olarak daha uygun nitelikte bulan toplum kesimi yanı sıra bunlar dışındaki kişiler için de murabaha cazip hale gelebilir. Bu durum katılım bankacığı uygulamasının da gelişmesine katkı sağlayabilir.

Murabahada hiçbir şekilde, malın mülkiyeti katılım bankasına geçmemektedir. Bu da murabaha sürecine güvensizliği ortaya çıkarabilmektedir. Bu konuda tapu sicili mevzuatı gereğince de

¹⁰⁰ Bir görüş de haklı olarak kanunların faizsiz bankacılık işlemlerini dikkate alacak şekilde tadil edilmesi önerisinde bulunmuştur (Cebeci, 40 Soruda Murâbaha, s. 61).

¹⁰¹ Bir görüş murabahada iki kere alım-satım neticesinde çifte vergilendirmenin kaldırılmasını önermiştir (Cebeci, 40 Soruda Murâbaha, s. 61).

düzenleme yapılması, hukuken de malın mülkiyetinin katılım bankasına geçebilmesi ya da şerh verilebilmesi düşünülebilir.

Kaynakça

- ALICI**, Yaşar: Bankacılık Kanunu Şerhi C. 1, 2. Baskı, İstanbul 2017.
- BAFRA**, Erdem: Katılım Bankacılığı Uygulamasında İslami Bankacılık Sözleşmelerinin Temelleri, 1. Baskı, Ankara 2015.
- BATTAL**, Ahmet: Bankacılık Kanunu Şerhi (5411 sayılı Kanunun Metni ve Açıklaması, 2. Baskı, Ankara 2007.
- BATTAL**, Ahmet: Bankalarla Karşılaştırılmalı Olarak Hukukî Yönden Özel Finans Kurumları, Ankara 1999.
- CEBECİ**, İsmail: 40 Soruda Murâbaha, 1. Baskı, İstanbul 2021 (Anılış: 40 Soruda Murâbaha).
- CEBECİ**, İsmail: İslam İktisadında Murâbaha Modern Literatürdeki Tartışmalar, 1. Baskı, Ankara 2020 (Anılış: İslam İktisadında Murâbaha).
- CÜRE**, Emrullah: İslami Bankacılıkta Uygulanan Bireysel Murabaha İşlemleri: Türkiye Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2017.
- EREN**, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 25. Baskı, Ankara 2020.
- GÜRSES**, Davut: Banka Genel Kredi Sözleşmesi, 1. Baskı, İstanbul 2016.
- <https://katilimsozluk.tkbb.org.tr/ara?k=murabaha>
- <https://sozluk.gov.tr/>
- https://tkbbdanismakurulu.org.tr/uploads/belgeler/FAIZSIZ_FINANS_SOZLUGU-GUNCEL.pdf (Erişim Tarihi: 20.12.2023)
- <https://tkbbdanismakurulu.org.tr/uploads/standartlar/2b0e6805833171639d4c96a92460cd64.pdf> (Erişim Tarihi: 16.08.2023) (Anılış: Sözleşme).
- <https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Faizsiz-Finans-Sozlugu-revised.pdf> (Erişim Tarihi: 25.06.2023).
- <https://www.ziraatkatilim.com.tr/bizi-taniyin/katilim-bankaciligini-taniyin/katilim-bankaciligi-urunleri> (Erişim Tarihi: 25.06.2023)
- KARAKAHYA**, Bestami/ÇELİK, Süleyman: Katılım Bankacılığı, Kaya, Ferudun (Editör), 2. Baskı, İstanbul 2021.

- KAZANCI**, Fatih: “Katılım Bankacılığı İhracat Finansmanında Murabaha Yöntemi Uygulamaları”, *Journal of Islamic Economics and Finance (İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi)*, C. 7, S. 1, Y. 2021, 175-199.
- KILINÇ**, Yavuz: “Murabaha İşlemlerinin Faizsiz Finans Muhasebe Standartlarına Göre Muhasebeleştirilmesinin TMS/TFRS’ler Açısından Karşılaştırmalı İncelemesi”, *Alanya Akademik Bakış Dergisi*, C. 5, S. 3, Y. 2021, s. 1213-1230.
- LİLA**, Nazan: *Katılım Bankalarının Murâbaha İşlemlerinde Malın Teslimi İslam Hukuku Açısından Bir Değerlendirme*, İstanbul 2020.
- MAĞDEN**, Zehra İlgün: *Katılım Bankalarınca Sağlanan Finansman Desteği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2018.
- Murabaha Standardı 2.10. Maddesinde Yer Alan Komisyon ve Masraflara İlişkin Tereddüt Edilen Hususlar Hakkındaki 14.02.2022 Tarihli 36 No.lu Danışma Kurulu Kararının Eki (Anılış: Karar Eki), TKBB Danışma Kurulu 36 No’lu, 14.02.2022 Tarihli, “Murabaha Standardı 2.10. Maddesinde Yer Alan Komisyon ve Masraflara İlişkin Tereddüt Edilen Hususlar” Konulu Kararı, <https://tkbbdanismakurulu.org.tr/karar/33> (Erişim Tarihi: 01.08.2023).
- ODABAŞI**, Mehmet: “Katılım Bankaları Tarafından Uygulanan Murabaha Finansmanına Yönelik Bazı Eleştirilere Cevaplar”, <https://tkbb.org.tr/Documents/OnemliBasliklar/KATILIM%20BANKALARI%20-%20MURABAHA%20İŞLEMLERİ.pdf>, Erişim Tarihi: 25.06.2023.
- SAMİREH**, Mohamed Ahmed: *Murabaha’nın Katılım Bankalarının Finansal Gelişimi Üzerine Etkisi (Karşılaştırmalı Bir Analiz)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2020.
- SAY**, Servet/**KINALI**, Fırat: “Türkiye’de Katılım Bankaları Tarafından Uygulanan Murabaha İşlemlerinin TMS/TFRS ve FFMS Kapsamında Muhasebeleştirilmesi”, *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*, C. 11, Y. 2021, s. 1-15.

- SULTAN**, Hussam/**EBRAHİM** Muhammed-Shahid, “Murabaha”, SSRN Electronic Journal, Eylül 2011, s. 1-10.
- TAKAN**, Mehmet/**ACAR**, Melek: Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem, 8. Basım, Ankara 2018.
- TKBB Danışma Kurulu 24 No’lu, 06.07.2020 tarihli, “Türk Eximbank Katılım Finansı Yatırım Kredisi” Konulu Kararı, <https://tkbbdanismakurulu.org.tr/karar/4>, Erişim Tarihi: 01.12.2023.
- TKBB Danışma Kurulu, 32 No’lu, 18.11.2021 Tarihli, “Murabaha Standardı İstisnalar” Konulu Kararı, <https://tkbbdanismakurulu.org.tr/karar/31> (Erişim Tarihi: 01.08.2023).
- TKBB Katılım Finansı Standartları, Standart No: 3, Yayın Tarihi: 06.05.2021
(<https://tkbbdanismakurulu.org.tr/uploads/standartlar/ac2e3876713408175ef81c949f8bacdf.pdf>, Erişim Tarihi: 16.08.2023 (Anılış: Standart)).
- USMANI**, Mufti Muhammed Taqı, An Introduction to Islamic Finance, https://www.alhilalsa.com/advisory/intro_islamic_finance.pdf (Erişim Tarihi: 25.06.2023).
- UYSAL**, Gürkan: Katılım Bankacılığı, Ankara 2020.
- VURUCU**, Mehmet/**ARI**, Mustafa Ufuk: Güncel Gelişmeler Işığında Bankacılıkta Kredi Bilgisi Bireysel, Kobi, Ticari, Kurumsal, Yatırım Bankacılığı, Katılım Bankacılığı, Leasing ve Faktoring, 1. Baskı, Ankara 2017.
- YİĞİT**, Ümmühan: İslam Hukukunda Akidlerde Ayıp ve Vasıf Muhayyerlikleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2019.